PIRKANMAAN KÄRÄJÄKOIKEUS 20.5.2021
Laamanni Antero Nuotto

LAKIVALIOKUNNALLE

Aika: perjantai 21.5.2021 klo 9:15

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022-2025

Teema: Lausunto suunnitelmasta oikeusministeriön hallinnonalan osalta ja koronavirustilanteen vaikutuksista käräjäoikeuksien toimintaan

Arvoisa puheenjohtaja ja arvoisat kansanedustajat

1)Tuomioistuimet esittävät, että julkisen talouden suunnitelman osalta kirjattaisiin tarve tuomioistuinten toiminnan vaatiman perusrahoituksen selkeästä nostamisesta niin, että asiat kyetään käsittelemään laadukkaasti, nopeasti ja kustannustehokkaasti.

Suomen perustuslain 3 §:n mukaan valtiolliset tehtävät on jaettu perinteisesti kolmeen osa-alueeseen. Lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, joka päättää myös valtiontaloudesta. Hallitusvaltaa käyttävät tasavallan presidentti sekä valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta. Tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.

Tämän vallan kolmijako-opin varaan suomalainen yhteiskunta on rakentunut niin, että puhutaan perustellusti oikeusvaltioperiaatteet täyttävästä valtiosta.

Valtion kokonaisturvallisuutta jaottelee valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan turvallisuudesta, joka on annettu strategian muodossa (PLM/2017/58). Siinä sisäistä turvallisuutta käsittelevän otsikon alla (s.19) todetaan, että väestön oikeusturvasta ja perustuslain suomista oikeuksista huolehditaan kaikissa tilanteissa turvaamalla riippumaton oikeuslaitos ja oikeusvaltioperiaate.

Edelliseen nähden nyt puheena olevan Valtioneuvoston selonteon kirjaus oikeusministeriön hallinnonalan kohdalla sen voimavarojen lisäämisestä vuosittain yhteensä 2,8 milj. eurolla tuntuu merkityksettömältä, kun varojen jako tulee tehdä tuomioistuinten, oikeusapu- ja edunvalvontapiirien, Syyttäjälaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken. Voimavarat tulee selonteon mukaan käyttää rikosprosessin käsittelyn oikeasuhtaisuuden toteutumiseksi. Se mitä tällä tarkoitetaan ei aukene suunnitelman aikaisempia vuosia niukemmasta tekstistä.

Joutuisa asioiden käsittely tuomioistuimissa on yksi keskeisistä osista oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä. Asioiden käsittelyn nopeuttaminen parantaa myös toiminnan tuottavuutta. Se edellyttää kuitenkin lisää ratkaisukapasiteettia eli tuomareita. Perusrahoitus ei mahdollista odotettua tuomarien määrän lisäystä. Suunnitelmassa esitetty 2,8 milj. euroa, kun se jaetaan neljän toimijaryhmän kesken, tuottaa laskennallisesti tuomioistuinten osalta yhtä tuomioistuinta kohden niin vähän, ettei sillä voida lisätä tuomariresurssia käsittelyaikojen nopeuttamiseksi.

2)Julkisen talouden suunnitelmassa on esitetty, että oikeusprosesseja kevennetään videoneuvottelulaitteiden määrää lisäämällä. Tähän esitetään 1,8 milj. euroa yhteisesti tuomioistuimille, Syyttäjälaitokselle ja Rikosseuraamuslaitokselle.

Videolaitteiden määrä ei kevennä oikeusprosesseja. Kirjaus on virheellinen tai vähintään epämääräinen.

Videolaitteet voivat ainoastaan vähentää matkakustannuksia, kun asianosaisten ml. syyttäjä ei aina tarvitse matkustaa oikeuteen eikä vankeja tarvitse kuljettaa oikeuteen; prosessi sellaisenaan ei kevene. Toisaalta etäkuulemiset syövät henkilö- ja tilaresursseja, kun etäpisteessä joudutaan järjestämään tilat ja valvonta.

Oikeudenkäyntimenettely perustuu vahvasti käräjäoikeuksissa edelleen kolmeen periaatteeseen: keskittämis-, suullisuus- ja välittömyysperiaate. Etäyhteydet eivät erityisen hyvin sovi yhteen välittömyysperiaatteen kanssa. Etäyhteyden käyttö on vahvasti lisääntynyt covid-epidemian aikana, mikä on ollut tilanteen vuoksi perusteltua. Jatkossa tullaan enemmän tai vähemmän palaamaan läsnäolo-oikeudenkäynteihin. Lainsäädännössä ei tällä hetkellä ole käsittääkseni hankkeita välittömyysperiaatteesta luopumiselle. Ainoastaan hanke todistelun vastaanottamisesta hovioikeudessa käräjäoikeudessa tehdyltä videotallenteelta esittää tältä osin joustoa välittömyysperiaatteen soveltamiselle.

Todistajien ja asianosaistenkin kuuleminen käyttäen etäyhteyksiä on lain mukaan mahdollista vain silloin, kun se on soveliasta. Kaikissa tai edes valtaosassa juttuja se ei ole soveliasta. Matkakustannusten säästämiseksi tai matkustamisen hankaluuden vuoksi etäyhteyksiä ei voi perustella. Harvemmin sama henkilö joutuu elämässään useampaa kertaa matkustamaan oikeuteen. Sinänsä tarve etäyhteyspisteille on olemassa, mutta se ei ole kokonaisuutta arvioiden yhtä tärkeässä roolissa kuin toimivien, muuntojoustavien ja hyvin suunniteltujen, turvallisten (tietoturva- ja fyysinen turva) erityistilojen. Tämä tarkoittaa lähinnä istunto- ja aulatiloja. Tuomioistuinten tarve syvää keskittymistä vaativille toimistotiloille turvallisessa työympäristössä on samalla tavalla ensisijaisen tärkeä. Käytännössä se tarkoittaa tuomioistuimissa ainakin suurelta osin työhuoneita ainakin lainkäyttöhenkilökunnalle.

3)Koronavirustilanteen vaikutukset käräjäoikeuden toimintaan ovat olleet merkittävät. Tilanne on kuitenkin tällä hetkellä menossa parempaan suuntaan saatujen lisäresurssien vuoksi.

Tuomioistuinviraston 9.5.2021 päivätyn tilaston mukaan käräjäoikeuksissa on koronan vuoksi keskeytyneenä 1293 rikosasiaa ja 239 siviiliasiaa. Keskeytyksissä olevien asioiden määrää on onnistuttu merkittävästi vähentämään ruuhkan määrätietoisen purkamisen ja saatujen lisäresurssien avulla. Koronan vuoksi keskeytyneiden asioiden määrä on vaihdellut eri käräjäoikeuksissa koronatilanteen alueellisen vaihtelun mukaan.

Koronavirustilanteen vuoksi käräjäoikeuksissa on jouduttu käyttämään paljon etäyhteyksiä, mikä ei edellä kerrotun oikeudenkäynnin välittömyysperiaatteen vuoksi ole erityisen hyväksyttävää. Usein katkeilevat etäyhteydet ja niiden uudelleen yhdistäminen vaikeuttavat oikeudenkäynnin sujuvuutta, käräjätuomarin mahdollisuuksia tehdä välittömiä havaintoja sekä vaativat käräjäsihteereiltä paljon lisätyötä yhteyksien järjestämiseksi ja testaamiseksi.

4)Yhteenvetona voidaan todeta, että julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2022-2025 on kirjattu oikeusministeriön hallinnonalan osalta hyvin vähän suunnitelmallisuutta.

Asioiden käsittelynopeuden kasvattamiseksi ja toiminnan laadun parantamiseksi tuomioistuinten perusrahoitusta olisi nostettava merkittävästi, jotta oikeusvaltioperiaatteen mukainen oikeudenmukainen oikeudenkäynti toteutuisi nykyistä paremmin.

Nykyisellä rahoitustasolla käräjäoikeuksissa ei riittävästi pystytä kohdentamaan ratkaisijoita vaativien juttujen monijäsenisiin kokoonpanoihin, vaan niitä joudutaan ratkomaan usein yhden tuomarin

kokoonpanolla tai lautamieskokoonpanolla. Yhteiskunnan monimutkaistuessa ja Eurooppa-oikeuden merkityksen kasvaessa oikeudellisten ratkaisujen tekeminen on yhä vaativampaa ja se edellyttää usein ratkaisukokoonpanon perusteellista oikeudellista pohdintaa. Myös vuosia vireillä olleet toimitilahankkeet ovat keskeytyneet tai viivästyneet perusrahoituksen puutteen vuoksi.

Laamanni Antero Nuotto